

การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับการสร้างนวัตกรรมทางสังคมของชุมชน
คลองห้า ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี*

THE PARTICIPATION OF THE ELDERLY IN THE CREATION OF SOCIAL
INNOVATION IN KHLONG HA SUBDISTRICT, KHLONG LUANG
DISTRICT PATHUM THANI PROVINCE

สมชัย แสนภูมิ¹, วิณากร ที่รัก², วัชรารักษ์ ฅมจจอหอ³, ภัทรเวช ธาราเวชรักษ์⁴, ปรียาภา เมืองนก⁵
Somchai Saenphumi¹, Winakon Theerak², Watcharakorn Thomchoho³, Pattrawet Tharawetcharak⁴
and Preeyapa Muangnok⁵

¹⁻⁵มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

¹⁻⁵Valaya Alongkorn Rajabhat University Under the Royal Patronage, Thailand

Corresponding Author's Email: somchai.saen@vru.ac.th

Received 9 August 2025; Revised 8 October 2025; Accepted 12 October 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมแบบมีส่วนร่วมของ
กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี
ส่วนร่วม (PAR) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง คือตัวแทนสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุ
ชมรมบัวบานรื่นรมย์ 40 คน ตัวแทนกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วน
ตำบล 5 คน รวม 45 คน วิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาประกอบบริบท

Citation

* สมชัย แสนภูมิ, วิณากร ที่รัก, วัชรารักษ์ ฅมจจอหอ, ภัทรเวช ธาราเวชรักษ์, ปรียาภา เมืองนก. (2568). การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับการ
สร้างนวัตกรรมทางสังคมของชุมชนคลองห้า ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 5(3), 49-63.

Somchai Saenphumi, Winakon Theerak, Watcharakorn Thomchoho, Pattrawet Tharawetcharak
and Preeyapa Muangnok. (2568). The Participation of the Elderly in the Creation of Social Innovation in
Khlong Ha Subdistrict, Khlong Luang District Pathum Thani Province. Journal of Political Science
Mahamakut Buddhist University, 5(3), 49-63.

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/index>

ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิเคราะห์ SWOT และ TOWS MATRIX สามารถใช้กลยุทธ์การใช้จุดแข็งเพื่อสร้างความได้เปรียบและสร้างโอกาส (SO) คือ SO1 มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่สามารถยกระดับและพัฒนาได้ร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ (S1, O1, O2) เพื่อนำมาสร้างนวัตกรรมทางสังคมในชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ โดยพิจารณาร่วมกันในประเด็นความต้องการสร้างนวัตกรรมทางสังคมของชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์มีมติว่าพวกเขาต้องการพัฒนาทักษะเดิม คือ การพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์ เพื่อพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการจัดพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์ และต้องการทักษะใหม่ คือ การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าวโดยปราชญ์ชาวบ้าน คณะผู้วิจัยจึงนำความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์สร้างเป็นกิจกรรม 1) การพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการจัดพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์ 2) การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว ในลักษณะกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติเพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมแบบมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ, กลุ่มผู้สูงอายุ, นวัตกรรมทางสังคม

Abstract

The purpose of this study was to create participatory social innovation for the elderly members of the Buaban Ruamrom Club. Qualitative research and participatory action research (PAR) were used. Key informants were selected using purposive sampling, including 40 representatives from the Buaban Ruamrom Club for the elderly, and 5 representatives from village headmen, village elders, or members of the Tambon Administrative Organization, totaling 45 people. Analyze content information within context.

The study found that the results of the SWOT and TOWS MATRIX analysis can be used for the strategy of leveraging strengths to create advantages and opportunities (SO), specifically SO1, which involves the group's products that can be upgraded and developed with support from various agencies (S1, O1, O2). This will be used to create social innovation in the community through a

participatory process between the research team and the elderly group of the Bua Ban Rueng Rom Club. They jointly considered the need to create social innovation for the community, and the elderly group of the Bua Ban Rueng Rom Club decided that they wanted to develop their existing skills, namely artificial flower and sandalwood flower wreath making, to improve their skills and increase the value of artificial flower wreath arrangements. They also wanted new skills, such as developing skills in making brooms and coconut leaf brooms with the help of local wisdom. The research team then used the needs of the elderly group of the Bua Ban Rueng Rom Club to create the following activities: 1) developing skills and increasing the value of artificial flower wreath arrangements, and 2) developing skills in making brooms and coconut leaf brooms through practical training activities to create participatory social innovation.

Keywords: Elderly citizen participation, Elderly groups, Social innovation

บทนำ

ปัญหาความยากจนและปัญหาทางสังคมที่ดำรงอยู่ในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้รัฐบาลในแต่ละยุคพยายามออกนโยบายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อบรรเทาและแก้ไข ปัญหาเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม มาตรการส่วนใหญ่ยังขาดช่องทางให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะในระดับชุมชนที่กลุ่มประชากรสูงวัย เริ่มมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สังคมไทยจึงเผชิญกับโจทย์สำคัญในการสร้างพื้นที่และ กระบวนการให้ “ผู้สูงอายุ” ได้มีบทบาทร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน และร่วมตัดสินใจ อันจะ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน (โกวิทย์ พวงงาม, 2559) บริบทดังกล่าว สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ 17 ประการ โดยเน้นความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (United Nations, 2015) ซึ่งประเทศไทยได้นำมากรอบในการพัฒนาและจัดทำนโยบาย โดยเฉพาะใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาคนในทุกช่วงวัย รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมใน ระดับฐานราก

พื้นที่ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทที่กำลังเผชิญการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างทั้งด้านประชากร เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จากอดีตที่เคยเป็นชุมชนเกษตรกรรม ปัจจุบันมีการขยายตัวของเมืองและอุตสาหกรรม วิถีชีวิตและทรัพยากรในชุมชนจึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ชุมชนคลองห้าประกอบด้วยประชากรดั้งเดิมและย้ายเข้ามาอาศัยใหม่ ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคม ขณะเดียวกัน ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูง ผลผลิตราคาตกต่ำ ขาดองค์ความรู้ในการแปรรูปสินค้าและช่องทางจำหน่าย (สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ, 2565)

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงนี้ กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายทางสังคมที่สำคัญของตำบลคลองห้า โดยมีบทบาทในการรวมกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตและพัฒนาสินค้าในชุมชน ตลอดจนร่วมกันคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและรายได้ให้แก่ชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงบทบาทผู้รับนโยบาย แต่กลายเป็น “ผู้ร่วมสร้างนวัตกรรมทางสังคม” ผ่านการระดมความคิดเห็น ร่วมมือวางแผน และลงมือพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เช่น การพัฒนาชาข้าว ดอกไม้ประดิษฐ์ พวงหรีดดอกไม้จันทร์ และไม้กวาดจากวัสดุในชุมชน

กระบวนการเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มรายได้และความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังเป็นต้นแบบของการมีส่วนร่วมที่ตอบโจทย์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชนอื่น ๆ และคนรุ่นใหม่ บทความวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนแบบมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนชุมชนฐานรากให้สามารถพึ่งพาตนเองและตอบสนองต่อบริบทสังคมสูงวัยของไทยในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์

การทบทวนวรรณกรรม

องค์กรนานาชาติว่าด้วยนวัตกรรมทางสังคม ให้ความหมายของนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ว่า การสร้างพฤติกรรมทางสังคมการแตกต่างไปจากพฤติกรรมทางสังคมเดิมในระดับปัจเจกและระดับวิชาชีพ นวัตกรรมทางสังคมเน้นประเด็นเรื่องความสามารถในการเปลี่ยนบทบาทและการสร้างสิ่งดึงดูดอันเป็นคุณต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันทางสังคม James Taylor เสนอว่านวัตกรรมทางสังคม หมายถึง การลงมือทำสิ่งใหม่ ๆ ภายใต้รูปแบบที่ถูกปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ (อ้างอิงในทวิภัทร บุญชริกสวัสดิ์, มปป.) นอกจากนี้ Geoff Mulgan (2007) เสนอว่านวัตกรรมทางสังคม หมายถึง การพัฒนาและการนำแนวคิด ผลิตภัณฑ์ บริการ และแบบจำลองใหม่ ๆ ไปใช้ในการจัดการกับความท้าทายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้นหาวิธีการแก้ปัญหาทางสังคมที่เป็นนวัตกรรมใหม่ การสร้างวิธีการทำงานใหม่ และการปรับปรุงประสิทธิผลและประสิทธิภาพของระบบที่มีอยู่ นวัตกรรมทางสังคมสามารถขับเคลื่อนโดยปัจเจกบุคคล การเคลื่อนไหวทางสังคม และองค์กร และสามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายด้าน รวมถึงการดูแลสุขภาพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม และการแก้ไขความยากจน นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ และนวัตกรรมทางสังคมสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพผ่านความเป็นผู้นำ โครงสร้างที่เหมาะสมกับนวัตกรรม ระบบการเงินที่เน้นนวัตกรรม กรอบนโยบายสาธารณะที่ส่งเสริมนวัตกรรม การวิจัย และศึกษา (Mulgan et al. 2007) โดย Mulgan (2007) เสนอว่า นวัตกรรมทางสังคมอาจเกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ ทั้งผลิตภัณฑ์ บริการ โมเดลธุรกิจ หรือแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการของสังคม เช่น การดูแลสุขภาพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม หรือการแก้ปัญหาคความยากจน งานศึกษา TEPSIE (2014) แบ่งนวัตกรรมทางสังคมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์หรือบริการรูปแบบใหม่ (New services and products) 2) แนวปฏิบัติใหม่ (New practices) 3) กระบวนการใหม่ (New processes) และ 4) กฎหมายและข้อบังคับใหม่ (New rules and regulations)

สรุป นวัตกรรมทางสังคมจึงหมายถึง การประยุกต์ใช้ความคิดใหม่ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในสังคมและสามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ผลิตภัณฑ์ บริการ โมเดลธุรกิจ หรือแนวปฏิบัติใหม่ ๆ เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกจากผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ที่ดำเนินกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ 40 คน ตัวแทนกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 5 คน รวม 45 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT) และการวิเคราะห์ TOWS Matrix การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลแบบอธิบาย (Explanatory analysis) และการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) จากข้อมูลเอกสาร สมาชิกกลุ่ม ตัวแทนกำนันผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

ผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการสร้างนวัตกรรมทางสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ศักยภาพและข้อจำกัดของชมรมบัวบานรื่นรมย์ที่มีผลต่อการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งจากการวิเคราะห์ SWOT มีดังนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ SWOT: ชมรมผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์ (คลองห้า)

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
S1 มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม คือ พวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์ การทำดอกไม้จันทน์	W1 สมาชิกส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพและเมื่อป่วยจะไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้
S2 มีกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น ลงพื้นที่เยี่ยมผู้ป่วย ผู้ด้อยโอกาส ในพื้นที่คลองห้า แม้จะไม่มีเป็นสมาชิกกลุ่ม	W2 สมาชิกเพศชายขาดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม
S3 สมาชิกของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์เข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ	W3 มีข้อจำกัดในการหางบประมาณสนับสนุนกลุ่ม
S4 สมาชิกมีความหลากหลายทางอาชีพ	

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
	W4 สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาหรือ ดำเนินงานของสภามังการการบริหารส่วนตำบลและผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบล W5 การเดินทางมาทำกิจกรรมไม่สะดวก
โอกาส (O)	อุปสรรค (T)
O1 องค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า สนับสนุนสถานที่จัด กิจกรรม ช่วยเสนอโครงการแก่ สปสช. และได้รับการดูแล อย่างใกล้ชิดจากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมอย่าง ต่อเนื่อง O2 กศน. และมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ให้การ สนับสนุนด้านการสร้างงานสร้างอาชีพและกิจกรรมส่งเสริม สุขภาพ	T1 โรคเบาหวาน และความดัน T2 ปัญหาขุงลาย T3 น้ำน่าน้ำเสียจากเกษตรกรรมและบ้านจัดสรร

จากนั้น คณะผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ SWOT มาวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ด้วยเครื่องมือ TOWS MATRIX และเลือกใช้กลยุทธ์จุดแข็งและโอกาส (SO) การใช้จุดแข็งเพื่อสร้างความสำเร็จได้เปรียบและสร้างโอกาส คือ SO1 มีผลผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่สามารถยกระดับและพัฒนาได้ ร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ (S1, O1, O2) เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมในชุมชน ให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ โดยพิจารณาร่วมกันในประเด็นความต้องการสร้างนวัตกรรมทางสังคมของชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์มีมติว่า พวกเขาต้องการพัฒนาทักษะเดิม คือ การพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์ เพื่อพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการจัดพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์ และต้องการทักษะใหม่ คือ การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าวโดยปราชญ์ชาวบ้าน ผ่านกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติเพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมแบบมีส่วนร่วมสองกิจกรรม ดังนี้

1. การพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการจัดพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์

นวัตกรรมทางสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์นั้น เดิมทางกลุ่มได้จัดกลุ่มย่อยเพื่อทำพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์ ให้กับผู้บริหารองค์การปกครองส่วนตำบลคลองห้า เนื่องจากองค์การปกครองส่วนตำบลคลองห้าเป็นเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐที่สนับสนุนและประสานความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุชมรม

บัวบานรื่นรมย์ โดยทุกวันเสาร์แรกของเดือนกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์จะใช้สถานที่ขององค์การปกครองส่วนตำบลคลองห้าจัดกิจกรรมต่าง ๆ และจากการวิเคราะห์ SWOT และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ด้วยเครื่องมือ TOWS MATRIX ของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์พบว่า มีจุดแข็งของกลุ่มคือ การทำพวงพริสดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มต่างมีภูมิปัญญาดั้งเดิมในการประดิษฐ์และสามารถใช้ในพิธีงานศพในพื้นที่ได้ โดยปกติแล้วผู้บริหารองค์การปกครองส่วนตำบลคลองห้าจะใช้บริการการพวงพริสดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์และมีเจ้าหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนตำบลคลองห้าเป็นผู้นำส่งไปยังวัดต่าง ๆ แล้วทำหน้าที่เก็บกลับคืนเพื่อนำไปใช้ในพิธีต่อไป

1.1 ทักษะเดิม

สมาชิกในกลุ่มมีทักษะการพวงพริสดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์มีภูมิปัญญาดั้งเดิมและได้รับการพัฒนาทักษะโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ฯ ร่วมกับกองสวัสดิการสังคม อบต. คลองห้า จัดโครงการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและเตรียมความพร้อมสู่วัยเกษียณตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีกิจกรรมอบรมทักษะการเพิ่มมูลค่าดอกไม้ประดิษฐ์ (ดอกไม้จันทน์) และการทำยาหม่อง พิมเสนและน้ำมันเหลือง

ภาพที่ 1 กิจกรรมอบรมทักษะการเพิ่มมูลค่าดอกไม้ประดิษฐ์ (ดอกไม้จันทน์) และการทำยาหม่อง พิมเสนและน้ำมันเหลือง

เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์นั้น คณะผู้วิจัยเลือกการสร้างนวัตกรรมทางสังคมในรูปแบบของผลิตภัณฑ์หรือการบริการรูปแบบใหม่ และ

แนวปฏิบัติใหม่ ซึ่งตามที่ข้อมูลข้างต้นระบุว่ากลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์มีทักษะการการ พวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์ และปัจจุบันกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ยัง ดำเนินการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์เพื่อใช้ในพิธีงานศพภายในพื้นที่คลองห้าและใกล้เคียง

1.2 ทักษะใหม่

เราจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์มีศักยภาพในการทำพวงหรีดดอกไม้ ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์เป็นทุนทางสังคมเดิม แต่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน คณะผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชนจึงเสนอให้กิจกรรม “การพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการจัด พวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์” ขึ้น ซึ่งเป็นความต้องการของชุมชนเอง เนื่องจากสมาชิกกลุ่ม ผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์มีความต้องการที่จะยกระดับผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีมูลค่าที่ สูงขึ้น ตลอดจนให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในด้านการลดขยะ เนื่องจากในปัจจุบันพวงหรีด ดอกไม้สดสามารถใช้ได้เพียง 1 ครั้งเท่านั้น เมื่อเสร็จพิธีทางวัดจะเก็บพวงหรีดดอกไม้สดทิ้ง แล้วกลายเป็นขยะในที่สุด เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นักวิจัยชุมชนจึงเสนอการต่อยอดการผลิต พวงหรีดจากดอกไม้ประดิษฐ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้หลายครั้ง และยกระดับรูปแบบให้ สวยงามทันสมัยเพื่อรองรับความต้องการของสังคมสมัยใหม่ และสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ เนื่องจากพวงหรีดรูปแบบใหม่นี้มีสวยงามทันสมัย สามารถให้เช่าครั้งละ 800-1,000 บาท

เมื่อทราบถึงความต้องการของนักวิจัยชุมชนและกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์แล้ว นั้น คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้ประกอบการร้านดอกไม้ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการจัดดอกไม้ประเภท และรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงพวงหรีดที่สวยงามและทันสมัย มาถ่ายทอดองค์ความรู้ตลอดจน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับนักวิจัยชุมชน โดยกิจกรรม “การพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการ จัดพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์” นั้น นักวิจัยชุมชนและวิทยากรตกลงกันว่าจะอบรมการทำพวง หรีดด้วยดอกไม้ประดิษฐ์ทรงรีที่สวยงามและทันสมัย

ภาพที่ 2 การพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการจัดพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์

จากการดำเนินกิจกรรม “การพัฒนาทักษะและการเพิ่มมูลค่าการจัดพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์” นักวิจัยชุมชนได้เรียนรู้ทักษะการจัดดอกไม้รูปแบบใหม่ที่พวกตนไม่เคยทราบมาก่อน และทราบถึงการประดิษฐ์พวงหรีดรูปทรงที่สวยงามนั้น สามารถผลิตเพื่อปล่อยเช่าได้ และสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์อีกทางหนึ่ง ในด้านนวัตกรรมทางสังคมนั้น กิจกรรมดังกล่าวเป็นการพัฒนาทักษะเดิมให้สามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์พวงหรีดและดอกไม้จันทน์เดิมด้วยผลิตภัณฑ์หรือการบริการรูปแบบใหม่ ตามความต้องการของชุมชนและสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ที่จะรวมกลุ่มย่อยเพื่อผลิตพวงหรีดรูปแบบใหม่ในอนาคต และยังเป็นแนวปฏิบัติใหม่ที่สามารถนำความเชี่ยวชาญหรือความเป็นมืออาชีพเข้ามาช่วยพัฒนา ซึ่งในที่นี้คือวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นผู้ประกอบการร้านดอกไม้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนในชุมชนอย่างตรงจุด

2. การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว

นวัตกรรมทางสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์อีกอย่าง คือ กิจกรรม “การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว” เนื่องจากหลังกิจกรรมวิเคราะห์ SWOT และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ด้วยเครื่องมือ TOWS MATRIX กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์มีความต้องการสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพิ่มเติม โดยต้องการทักษะที่ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติได้เองภายในบ้าน ต่อมากลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์เสนอว่าพวกตนต้องการพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว เพื่อนำมาใช้เองภายในบ้านเรือนตลอดจนการรวมกลุ่มย่อยเพื่อสร้างเป็นอาชีพในอนาคต

เพื่อจัดกิจกรรมดังกล่าว นักวิจัยชุมชนได้เชิญปราชญ์ภายในชุมชนที่เชี่ยวชาญการทำไม้กวาดมาเป็นวิทยากร อายุ 95 ปี ที่มีอาชีพทำไม้กวาดมากกว่า 60 ปี และอาศัยอยู่ในจังหวัด

ปทุมธานี เมื่อได้ผู้เชี่ยวชาญและปราชญ์ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้แล้วนั้น คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการอบรมให้กับสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์นั้น เมื่อพิจารณากิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์แล้ว คณะผู้วิจัยเลือกการสร้างนวัตกรรมทางสังคมในรูปแบบของผลิตภัณฑ์หรือการบริการรูปแบบใหม่ นั่นคือไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว

ภาพที่ 3 การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว

จากการดำเนินกิจกรรม “การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว” นั้น นักวิจัยชุมชนและสมาชิกสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ทางด้านการทำไม้กวาด จนผู้สูงอายุในกลุ่มสามารถมีทักษะการทำไม้กวาดเพื่อใช้เองภายในครัวเรือนและสามารถนำไปรวมกลุ่มย่อยเพื่อประกอบอาชีพได้ในอนาคต การทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าวยังเป็นกิจกรรมให้ผู้สูงอายุทำยามว่างในครัวเรือนและสามารถนำไปถ่ายทอดแก่สมาชิกในครอบครัวได้ ในด้านนวัตกรรมทางสังคมนั้น กิจกรรม “การพัฒนาทักษะการทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว” มีลักษณะเป็นการสร้างนวัตกรรมทางสังคมในรูปแบบของผลิตภัณฑ์หรือการบริการรูปแบบใหม่เพราะกลุ่มกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์มีความต้องการทักษะเกี่ยวกับอาชีพที่ผู้สูงอายุสามารถดำเนินการได้เองในครัวเรือนไม่ต้องเดินทางไกล และเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ยังไม่เคยผลิตมาก่อน และเมื่อสามารถผลิตได้เองแล้วย่อมช่วยลดค่าใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือนได้ นอกจากนี้ ยังสามารถรวมกลุ่มย่อย ๆ เพื่อสร้างเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ผลิตไม้กวาดจัดจำหน่ายในตลาดคลองห้าได้อีกด้วย และนวัตกรรมทางสังคมด้านแนวปฏิบัติใหม่นั้น เป็นไปในลักษณะที่ชุมชนต้องการที่จะทราบถึงองค์ความรู้เรื่องดังกล่าวจึงแสวงหาผู้ที่มีความรู้ความ

เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาอบรมให้ความรู้ใหม่ ๆ นั่นคือ ประชาชนชาวบ้านด้านการทำไม้กวาดและสามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมให้เข้มแข็งขึ้น

อภิปรายผล

การบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) และการกำหนดกลยุทธ์ (TOWS MATRIX) สมาชิกสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์เลือกใช้กลยุทธ์จุดแข็งและโอกาส (SO) การใช้จุดแข็งเพื่อสร้างความได้เปรียบและสร้างโอกาส คือ SO1 มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่สามารถยกระดับและพัฒนาได้ร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ (S1, O1, O2) เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมในชุมชนให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของชุตติพงศ์ คงสันเทียะ และชฎล นาคใหม่ (2566) ที่วิเคราะห์ SWOT และ TOWS MATRIX เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ในวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกล้วย ตำบลนาจิว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย แล้วนำผลการวิเคราะห์มาสร้างเป็นกลยุทธ์และพัฒนากิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกล้วย และสอดคล้องกับอุทัยวรรณ ภูเทศ (2558) ที่ใช้ SWOT วิเคราะห์ปัญหาของชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากบัวจนสามารถสร้างกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สามารถสร้างอาชีพใหม่ ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ภายในพื้นที่โดยเฉพาะจากบัว ผลการศึกษาด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองนั้น คณะผู้วิจัยพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์มีส่วนร่วมของพลเมืองสอดคล้องกับ Arnstein ที่เสนอการมีส่วนร่วม 8 ชั้น (Arnstein, 1969, pp. 219-223) ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์อยู่ในชั้นที่ 6 คือ การเป็นหุ้นส่วน เนื่องจากพวกเขาสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเลือกกิจกรรมหรือโครงการที่พวกเขาต้องการพัฒนาทักษะ ในด้านนวัตกรรมทางสังคมมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ TEPsIE (2014) เพียง 2 มิติเท่านั้น คือ 1) การสร้างผลิตภัณฑ์หรือการบริการรูปแบบใหม่ (New services and products) และ 2) การสร้างแนวปฏิบัติใหม่ (New practices) เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์มีข้อจำกัดไม่สามารถสอดคล้องกับมิติ 3) ด้านกระบวนการใหม่ (New process) และ 4) กฎหมายและกฎระเบียบใหม่ (New rules and regulations) ในขณะเดียวกัน ผลการศึกษายังสอดคล้องกับ Mulgan et al. (2007) ในประเด็นการพัฒนาและการนำแนวคิด ผลิตภัณฑ์ บริการ และแบบจำลองใหม่ ๆ ไปใช้ในการจัดการกับความท้าทายทางสังคม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งสร้างนวัตกรรมทางสังคมแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดพทุมธานี โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และวิเคราะห์ด้วย SWOT และ TOWS MATRIX เพื่อนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ที่ใช้จุดแข็งสร้างโอกาส (SO) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีทุนทางสังคมเต็มด้านทักษะการทำพวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้จันทน์ ซึ่งสามารถยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการรูปแบบใหม่ และเพิ่มมูลค่าด้วยการออกแบบทันสมัยและการใช้ซ้ำเพื่อลดขยะ ตลอดจนการพัฒนาทักษะใหม่ คือ การทำไม้กวาดและไม้กวาดทางมะพร้าว โดยอาศัยการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งสองกิจกรรมสะท้อนการสร้างนวัตกรรมทางสังคมในสองมิติหลักตามกรอบ TEPISIE คือ 1) การสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการรูปแบบใหม่ และ 2) การสร้างแนวปฏิบัติใหม่ ซึ่งไม่เพียงช่วยเพิ่มรายได้ ลดค่าใช้จ่ายและเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ แต่ยังสร้างความภาคภูมิใจ ความเข้มแข็งของเครือข่าย และการพึ่งพาตนเองในชุมชน อันสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และการมีส่วนร่วมในระดับหุ้นส่วนตามโมเดลของ Arnstein

ด้านข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เพื่อขยายการพัฒนาทักษะและยกระดับผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุให้เข้าสู่ตลาดในวงกว้าง ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์ใช้ซ้ำ และไม้กวาดจากวัสดุธรรมชาติ เพื่อสร้างตลาดและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ คือ การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายกรอบการวิเคราะห์นวัตกรรมทางสังคมให้ครอบคลุมมิติ “กระบวนการใหม่” และ “กฎหมาย/กฎระเบียบใหม่” เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาที่ครบถ้วนมากขึ้นควรมีการติดตามประเมินผลระยะยาวของโครงการ เพื่อวัดผลกระทบต่อรายได้ ความเป็นอยู่ และความเข้มแข็งของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษากลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัด

ปทุมธานี” ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีงบประมาณ 2566 สัญญาเลขที่ วจ.026/2566

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2559). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บริษัทการพิมพ์.
- ชุตินพงศ์ คงสันเทียะ และชฎล นาคใหม่. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG: กรณีวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกล้วย ตำบลนาจิว อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 40(1), 130-151.
- ทวีภัทร บุญทรภิกสวัสดิ. (มปป.). *นวัตกรรมสังคม : ลักษณะ กระบวนการและรูปแบบในด้านต่างๆ*. youth innovation.
- สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ. (2565). *รายงานโครงการยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับรายได้ให้กับชุมชนฐานราก ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อุทัยวรรณ ภูเทศ. (2558). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากบัวเพื่อพัฒนา ระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง. *Rajabhat Journal of Sciences, Humanities & Social Sciences*, 16(2), 201-210.
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35 (4) , 216 - 224 . Retrieved from <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R. & Sanders, B. (2007). *Social Innovation: what it is, why it matters, how it can be accelerated*. London: University of Oxford, Young Foundation. Retrieved from <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf>

TEPSIE. (2014). *Social Innovation Theory and Research: A Guide for Researchers*.

Brussels: European Commission, DG Research Retrieved from
https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2015/04/YOFJ2785_Tepsie_A-guide_for_researchers_06.01.15_WEB.pdf

United Nations (Producer). (2015). Sustainable Development Goals (SDGs).

Retrieved from
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/envision2030.html>